

ÜRMÖS ATTILA

Körhinta

1969-ben született Szabadkán. Az Újvidéki Bölcsészkaron végzett magyar nyelv és irodalom szakon. 1993 óta Budapesten él. — Részlet megjelenés előtt álló regényéből.

Hetvenhat tavaszán magyarországi körútra mentünk, és keresztmama lánya, Marika is velünk utazott. Anya fekete-fehér Forte filmtekerceken mindent megörökített, kattogott a Zenit, amíg mi a Hortobágyon ácsorogtunk a kilenclyukú hídnál, a Halászbástya kilátóján pózoltunk, a Városligetben kergettünk kacsát, Tihanynál visszhangot... Marika, tizenöt évesen, kis szoknyában, csini bőrkabátban, a bátyám trapézfarmerben, én meg valami idéetlen hómedve-anorákban.

A Vidámparkban habcsókszínű lovakkal és nyuszifüles motorokkal barátkoztam a körhintán, aztán megláttam a kis kék autóbust, és azonnal a vezető helyére szerettem volna ülni. Bent tömeg volt, minden gyerek oda igyekezett, a nagy tolongásban csak az oldaluléséig jutottam. A második menetben anya nyuszimotorra ültetett, és minden kör után kiáltott: *Mosolyogj!* — és fényképezett. Durcásan feszengtem a kormányból kinövő tapsifülek között. Utáltam ott ülni a nyuszimotoron. Továbbra is a sofőr helyére vágytam.

Talán mégis a kék busz utasterében kéne várnom a megfelelő pillanatot. A körhinta lassulásával ugrásra készen, majd amikor megáll, könyökölve, többieket félresöpörve beülhetnék a vezetői székbe... de így már nem kell. Ez gyávaóság lenne, megfutamodás? Egy lányért, aki tetszik, bármikor lökdösődnék, de egy nyavalyás helyért egy körhintán? Ha sikerül is odatenni a fenekemet, amikor elindul, már nem a játéknak örülnék, hanem a sötét indulatnak: *Letapostam őket! Most itt vagyok. Há-há!* Közben meg nem is ez volt az eredeti terv, csak a hozzá vezető út elkanyarodott, arrébb csusszant, más lett, és ha valóban ezt tenném, végül én is más lennék. Tohonyán betelepédnék, elkergetve mindenkit, makacsul takargatnám a mohóságomat, és azt kiabálnám: *A cél! A cél...* Közben meg épp fordítva van: az eszköz az, ami megméretteti az embert.

Ez járt a fejemben később is, amikor pionírórán a népfelszabadító háború mitikus hőseiről, a rettenthetetlen, nagybajszú partizánokról tanultunk. Már jöttek is az ellenérvek, hogy *jó, megcsinálták, most tényleg béke van, jólét meg minden...* de *Nagyapa mesélt a kivégzésekről a Zentai úti temetőnél, anyja meg a bezdáni megtorlásokról.*

És Tito elvtárs? Mindnyájunk barátja, szeretett marsallunk, elnökünk, amíg a halál el nem választ... május huszonötödikén egész Jugoszlávia ünnepli a születésnapját (nem is akkor született), előtte felsorakozunk az utakon, országszerte körbehordozott staféta halad át a városon, és mi piros kendőben, sötétkék nadrágban, fehér ingben, vörös csillagos kék sapkában énekelünk egy arannyal festett botnak, amelyet telefirkáltak jókívánságokkal.

Pedig apa mesélte, hogyan vetette oda Sztálinnak pártbeli kollégáit a harmincas években. Moszkvába csalta, és ott elárulta őket,

később mind belehaltak a kínváltásokba. Milyen cél az, ami ilyen aljasságokra késztet?

Apa történelmet tanított az iskolában, meg rajzot. Keresztmama mesélte, hogy a rajzot nem akarta felvenni, annyira csalódott volt, amikor ötvenötben a tanárképző főiskolára iratkozott. Előtte egy évig dolgozott tervezőként a szőnyeggyárban, a munkái ígéretesek voltak, mégsem jutott be az iparművészetire. Anya és keresztmama beszélték rá, hogy ne hagyja abba a rajzolást, csodás képeket és grafikákat készít. Apa eleinte hajthatatlan volt, mert a művészet nem olyan, mint megkenni vajjal a kenyeret, befűteni a kandallóba, felmosni a folyosót, elvezetni a teherautót, karbantartani a gépeket. Ott az ember a szemét vájja, beleit fordítja, szívét metszi, és rakja ki az asztalra, egyetlen grafikában, festményben... de hiába, ha nem ez számít, hanem megérezni azokat az áramlatokat, amelyeken táncolva felfele juthatunk, és másfajta beleérzés kell, hogy észrevegyük ezeket a lehetetlen pók-háló-utakat, nem az, ami az alkotásban izzik bennünk.

Sem jópofizni, sem elvtárskodni nem akarok! Leteszem az ecsetet, nem érdekel a művészet, mint hivatás, majd festegetek magamnak.

Apa akkoriban ismerkedett meg anyával. Egy gimnáziumi táncesten az alacsony, barna szemű szőke lány az elsős tanítóképzősök jelével a kabátján úgy elcsavarta apa fejét, hogy nyomozásba kezdett. A rejtélyes hölgy keresésében keresztmama segített, mivel ő is tanítóképzős volt.

Sherlock Holmes és Dr. Watson leleményességével egyre szűkítették a vizsgálható személyek körét: *elsős, szőke hajú, barna szemű...* amikor pedig apa a zöldszínű kabátra is emlékezett, megtalálták a bezdáni lányt, aki természetes szőke volt és titokban naplót vezetett.

Anya és keresztmama elkísérték apát Újvidékre, és a Futaki úton, egy kis presszóban a két nő hosszas rábeszélése, meg talán a száraz vörösbor hatására végül a képzőművészeti szakot vette fel a történelem mellé, és nem a földrajzot. Döntésének következményeként később évtizedeken át tanította rajzolni a magyar, szerb és horvát diákokat Szabadka központi iskolájában, a Vörös Ökörben, amit a titói rendszerben Ivan Goran Kovačićnak hívtak.

A rajzterem fent volt az emeleten, a balszárny végében, külön kis birodalom, hosszú körbeülhető asztalokkal, ecseterdőkkel, festék-hegyekkel, agyagégető kemencével. Az óra elején megkaptuk a feladatot, és halkán beszélgethettünk. Apám csendben, hátul összekulcsolt kézzel sétálgatott, nézte, ki mit rajzol. Utasításokat adott, segített tisztán tartani az ecsetet és a színeket a vízfestékes dobozban, vagy galacsint formázni az agyagból. A termet betöltő moraj, a festés-rajzolás-agyagozás öröme szabadulást jelentett a ki- és becsengetések rabságából, félórákra megszűnt az idő múlása. Amikor valamelyik osztálytársam hangoskodni kezdett, apám rászólt, és közben mindig az én hajamat húzta meg.

Mégis vártam, hogy ötödikes legyek, és ő tanítsa a történelmet. Annyira lelkesen tudott mesélni az ókori görögökről, meg a második

világháborús angol és német csapatmozgásokról. Ám az iskolában az unalmas Népfelszabadító háború tanítása közben nem beszélhetett úgy, mint otthon, a titói paradigma miatt. Pedig óvodás korában a Don-kanyarban harcoló magyar honvédek indulóit tanulta, meg egyházi énekeket.

Amikor ötvenhat októberében kitört a magyar forradalom, apa is aláírta a tanárképzősök petícióját, amit végül az újvidéki főiskola dékánjának küldtek. Azt kérték, hogy engedje el a szemesztert, és a hallgatók legálisan, fegyverrel léphessenek át a magyar határon, segítve a forradalmat, a szovjetek ellen.

A kulcsszó *a szovjetek ellen* lett volna, hiszen a második világháború után Tito országa a NATO felé kacsintgatva hidegháborús viszonyt alakított ki Sztálinnal. Azonban a diktátor Dzsugasvili két éve meghalt, és sem apa, sem a kollegák nem tudhattak arról a kétmotoros Iljusin14 repülőgépről, amely november másodikán sötétedéskor szállt le a pólai repülőtéren. Utasai, két szovjet vezető, Hruscsov és Malenkov a Brioni szigetre hajóztak tovább, és reggelig tárgyaltak Titóval a magyar eseményekről. Már eldöntött tény volt, hogy indulnak a szovjet tankok, az azonban még nem, ki lesz Magyarország legfőbb vezetője a megszállás után. Hruscsov Münchenet szerette volna, Tito Kádárt javasolta, a főiskola dékánja pedig napokig ültette, halogatta a választ a petícióra, diplomatikusan kivárva a forradalom végét: *Nincs itt kérem semmilyen probléma vagy felfordulás, önök csak tanuljanak tovább!*

Apa lehallgatta az összes szemesztert. Anyával megnézték moziban a *Körhinta* című Fábry-filmet, és utána a kávé mellett hosszan beszélgettek arról, milyen nagyszerű színész Soós Imre és Törőcsik Mari. Végül apa megkérte anya kezét.

Az esküvőre várni kellett, a vőlegényt sorkatonának hívták Szarajevóba, és csak 1958-ban szerelt le. Mire Bezdánban megtartották a lakodalmat — falusi lagzit, tánccal, cigányzenével —, a *Körhinta* férfifőszereplője, Soós Imre már halott volt. Állítólag öngyilkos lett, kinyitotta a gázcsapot; később kiderült, a kezével véresre kaparta a kívülről zárt ajtó mellett a falat.